

ՀՀ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը պետության մակրոտնտեսական քաղաքականության այն կարևոր ուղղությունն է, որի միջոցով վերջինս ազդում է տնտեսության վրա՝ ապահովելով վերջինիս բնականոն զարգացումը: Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ներառում է երեք կարևոր գործառույթներ՝ պետական եկամուտների ապահովման կամ ֆիսկալային, տնտեսական կարգավորման և սոցիալական:

Ժամանակակից հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական նպատակներն են.

- տնտեսական աճի ապահովումը,
- լրիվ զբաղվածության ապահովումը,
- աղաճի կրճատումը կամ դրա որոշակի սահմաններում վերահսկումը,
- տնտեսական ցիկլային տատանումների կրճատումը,
- ֆինանսատնտեսական ճգնաժամերի հետևանքների հաղթահարումը և այլն:

Արդյունավետ հարկաբյուջետային քաղաքականության էությունը կայանում է պետական բյուջեի ճշգրիտ պլանավորման մեջ, ինչն ապահովվում է հարկային արդյունավետ համակարգի և բյուջետային միջոցների ծախսային ուղղությունների ճշգրիտ սահմանման միջոցով:

Միանգամայն ակնհայտ է, որ պետական ծախսերը և հարկային համակարգը հանդիսանում են տնտեսության կարգավորման կարևորագույն գործիքներ, քանի որ վերջիններիս միջոցով պետությունը հնարավորություն է ունենում կառավարել ՀՆԱ-ի աճն՝ ըստ սահմանված նպատակների և ցուցանիշների, քանի որ պետական ծախսերը և հարկերը անմիջական ազդեցություն են ունենում համախառն եկամտի, համախառն պահանջարկի, արտադրության ծավալային մակարդակի և զբաղվածության վրա: Կարող են ասել, որ ժամանակակից պայմաններում հարկային համակարգը պետական եկամուտների ձևավորման աղբյուրից բացի վերածվել է համախառն պահանջարկի վրա ներազդելու գործիքի, ինչը, բնականաբար, պայմանավորված է տնտեսության կառավարման համակարգի զարգացմամբ և տնտեսական առաջընթացով:

Հարկ է նշել, որ հարկաբյուջետային քաղաքականության գործիքակազմով տնտեսության վրա պետության ներազդումը կատարվում է ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի մեթոդներով: Ուղղակի մեթոդներից, թերևս ամենահիմնականը բյուջետային կարգավորումն է՝ եկամուտների ապահովման և ծախսերի իրականացման միջոցով: Ինչ վերաբերում է անուղղակի մեթոդներին, ապա վերջիններիս միջոցով պետությունն ազդեցություն է գործում տնտեսվարողների ֆինանսական հնարավորությունների և երկրում համախառն վճարունակ պահանջարկի ձևավորման վրա: Հարկերի դրույքաչափերի փոփոխության, հարկային զանազան արտոնությունների տրամադրման, չհարկվող եկամտի շեմի փոփոխության միջոցով պետությունն ապահովում է համախառն պահանջարկի նախընտրելի մակարդակ, համախառն արտադրության կայուն ծավալներ և ամենակարևորը՝ տնտեսական աճի համապատասխան նախադրյալներ:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը, տնտեսագիտության մեջ առանձնացվում են հարկաբյուջետային քաղաքականության դիսկրեցիոն և ոչ դիսկրեցիոն ուղղությունները: Դիսկրեցիոն քաղաքականությունը՝ պետության կողմից հարկերի և ծախսերի նպատակաուղղված մանիպուլյացիան է՝ արտադրության և զբաղվածության մակարդակները փոփոխելու, աղաճը վերահսկելու և տնտեսական աճը արագացնելու նպատակով: Այս քաղաքականության մեթոդներից կարող ենք առանձնացնել հարկերի դրույքաչափերի փոփոխությունները, ինչպես նաև՝ պետական աջակցության ծրագրերի, պետական գնումների և պետական պատվերներով իրականացվող զանազան ծրագրերի ծավալային փոփոխությունները: Սոցիալ-տնտեսական ոչ բարենպաստ իրավիճակներում պետությունը կիրառում է դիսկրեցիոն քաղաքականության տարբեր գործիքներ՝ սոցիալական լարվածությունը թուլացնելու, ազգաբնակչության անապահով խավերին նյութա-

կան լրացուցիչ աջակցություն ցուցաբերելու, արտադրության հետագա անկումը կանխելու և գործազրկության մակարդակը նվազեցնելու նպատակով: Տնտեսվարողների և ազգաբնակչության եկամուտների կտրուկ նվազումը կանխելու համար կիրառվում են հարկային զանազան արտոնություններ, ինչպես նաև վերանայվում են որոշակի հարկերի դրույքաչափերը:

Հավելենք, որ դիսկրեցիոն քաղաքականությունն իրականացվում է նաև պետական տրանսֆերտների և գնումների համակարգի միջոցով: Վերջիններիս փոփոխությունը անմիջականորեն բերում է համախառն ծախսերի ուղղակի փոփոխության, որն էլ, իր հերթին, համախառն պահանջարկի աճի: Այս քաղաքականության բնույթը և դրա այս կամ այն գործիքի կիրառումը, հիմնականում, կախված է երկրում ստեղծված տնտեսական իրավիճակից և պետության կողմից վարվող սոցիալ-տնտեսական քաղաքականությունից¹:

Հարկաբյուջետային դիսկրեցիոն քաղաքականության շրջանակներում առկա են ֆինանսական հետևյալ առանձնահատկությունները և փոխկապվածությունները.

1. Պետական ծախսերի ավելացումը մեծացնում է համախառն պահանջարկը թե՛ մասնավոր սպառման, և թե՛ ներդրումների աճի միջոցով, ինչի արդյունքում աճում են արտադրության ծավալները և զբաղվածությունը,
2. Հարկերի ավելացումը նվազեցնում է տնտեսվարողների ու ազգաբնակչության եկամուտները, և արդյունքում կրճատվում է համախառն առաջարկը, ինչն էլ, իր հերթին, բերում է արտադրության կրճատման և գործազրկության մակարդակի աճի:

Տնտեսական անկման պայմաններում պետությունը վարում է խթանող ընդլայնողական հարկաբյուջետային քաղաքականություն, ինչը, դիսկրեցիոն քաղաքականության ոլորտում արտահայտվում է պետական ծախսերի զգալի ավելացման և հարկերի դրույքաչափերի կրճատման որոշակի համադրությամբ: Հիմնականում, այսօրինակ քաղաքականությունը ենթադրում է պետական բյուջեի զգալի պակասուրդ, սակայն, մյուս կողմից, այն թույլ է տալիս կանխել արտադրության զգալի անկումը: Պետական ծախսերի ավելացման արդյունքում տեղի է ունենում, այսպես կոչված, «դուրսմղման» էֆեկտ՝ պետության ու մասնավոր ներդրումների մրցակցության արդյունքում և արտադրության գործոնների վերաբաշխում՝ հոգուտ պետության: Պետության կողմից ծախսերի աճն, ի վերջո, բերում է շուկայական տոկոսադրույքների աճի, որն էլ, իր հերթին, նույնպես նպաստում է մասնավոր ներդրումների կրճատմանը, ինչը նպաստում է կապիտալի արտահոսքին և բացասաբար է անդրադառնում երկրում տնտեսական աճի ու ազգաբնակչության կենսամակարդակի վրա: Այս քաղաքականության արդյունավետությունը կախված է պետական ծախսերի օպտիմալ ծավալի սահմանումից: Ընդհակառակը, տնտեսական վերելքի շրջանում՝ հավելյալ պահանջարկը զսպելուն և գների կայունությունը պահպանելուն միտված պետական դիսկրեցիոն քաղաքականությունն իրականացվում է պետական ծախսերի կրճատման և հարկերի ավելացման միջոցով: Այսպիսի քաղաքականության կիրառման ժամանակ, սովորաբար, պետական բյուջեն հավելուրդային է՝ հավաքագրվող եկամուտները գերազանցում են նախատեսված ծախսերը:

Ինչ վերաբերում է ոչ դիսկրեցիոն հարկաբյուջետային քաղաքականությանը, ապա վերջինս ենթադրում է պետական բյուջեի հարկային զուտ մուտքերի փոփոխություններ՝ ազգային արտադրության ծավալների փոփոխության արդյունքում: Հիմնականում, պետական ծախսերը և հարկերը փոփոխվում են ավտոմատ կերպով: Սա, որպես կանոն, արդյունք է հարկերի պրոգրեսիվ դրույքաչափերի և պետական տրանսֆերտային համակարգի: Ոչ դիսկրեցիոն քաղաքականությունը գործում է համեմատաբար անկախ՝ շնորհիվ ներքին շուկայական կարգավորիչների: Վերջիններս իրենցից ներկայացնում են պետության քաղաքականությունից անկախ գործող շուկայական մեխանիզմներ, որոնց միջոցով զգալիորեն համահարթեցվում են տնտեսության անկումները և վերելքները: Ներքին կարգավորիչների առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ հարկերի դրույքաչափերը փոխկապակցված են եկամուտների մակարդակի հետ, օրինակ, եկամտահարկը, շահութահարկը և այլն: Հարկային մուտքերի փոփոխությունը՝ կախված եկամուտների մակարդակի փոփոխությունից՝ ներքին կարգավորիչների դրսևորման

¹ Սարգսյան Կ.Ս., Պետական հակաճգնաժամային արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրները, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016, էջ 154:

հետևանք է: ՀՆԱ-ի բարձր աճի պայմաններում հարկային մուտքերը մեծանում են, պայմանով, որ հարկային համակարգը պրոգրեսիվ է: Արդյունքում, սահմանափակվում է ազգաբնակչության գնողունակությունը, ինչն էլ, իր հերթին, զսպում է տնտեսական աճը: Իսկ տնտեսական անկման ժամանակաշրջանում տեղի է ունենում ճիշտ հակառակ գործընթացը: Ինչպես տեսնում ենք, ներքին կարգավորիչները տնտեսական կայունության ապահովման կարևոր գործիքներ են: Դրանք, հանդիսանալով պետության հարկաբյուջետային քաղաքականության կարևոր բաղադրիչներ, մեղմացնում են արտադրության ծավալների և զբաղվածության անցանկալի տատանումները, սակայն չեն վերացնում արտադրության ծավալային փոփոխության անբարենպաստ այլ հետևանքները: Ներքին կարգավորիչները, հիմնականում, ազդում են արտադրության ծավալների, գների մակարդակի և շուկայական տոկոսադրույքի վրա: Համախառն պահանջարկի կրճատման դեպքում՝ ներքին կարգավորիչները կանխում են արտադրության ծավալների կտրուկ փոփոխությունները: Դրանց ազդեցությունը արտացոլվում է բյուջեների ցիկլային հավելուրդի կամ պակասորդի վրա:

Հարկաբյուջետային դիսկրեցիոն և ոչ դիսկրեցիոն քաղաքականությունները կիրառվում են՝ հաշվի առնելով ինչպես պետության կողմից վարվող տնտեսական քաղաքականության առանձնահատկությունները, այնպես էլ տնտեսության կարգավորման ուղղակի կամ անուղղակի ֆինանսական գործիքների և մեթոդների կիրառման հնարավորությունները: Հարկ է նշել, որ պետության հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունավետությունը մեծապես կախված է դրա թիրախավորվածությունից և տնտեսական իրավիճակներին համարժեք արձագանքելու կարողությունից: Չուտ քաղաքական նպատակներով դրա կիրառումը, ինչպես նաև արտաքին տնտեսական միջավայրում տեղի ունեցող ճգնաժամային իրավիճակները նվազեցնում են պետության հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունավետությունը: Այդ իսկ պատճառով, այդ քաղաքականության այս կամ այն ուղղությունը գործի դնելուց առաջ մեծապես կարևորվում է արտաքին և ներքին տնտեսական իրավիճակների, ինչպես նաև այդ քաղաքականությունների առանձնահատկությունները հաշվի առնելով՝ երկրի տնտեսության վրա դրանց հնարավոր ազդեցությունների ճշգրիտ գնահատումը¹:

Հարկաբյուջետային քաղաքականությունն, ինչպես նշվեց, իրականացվում է իր գործիքակազմի միջոցով: Վերջինիս մեջ ներառվում են այն տնտեսական մեխանիզմները, որոնք ապահովում են այդ քաղաքականության հիմքում դրված նպատակների իրագործումը: Այդպիսի գործիքների շարքին են դասվում պետական սուբսիդիաները և տրանսֆերտները, պետական գնումները, հարկերի և դրանց դրույքաչափերի փոփոխությունները, նոր հարկերի և այլ պարտադիր վճարների սահմանումը: Նշված գործիքներից յուրաքանչյուրը յուրովի է ազդում տնտեսության վրա: Օրինակ, տարբեր հարկերի դրույքաչափերի փոփոխությունները յուրովի են ազդում թե՛ տնտեսական ցուցանիշների վրա, և թե՛ այն խթանների վրա, որոնց միջոցով ապահովվում է տնտեսական աճը: Պետական ծախսերի տարբեր ձևերի կիրառումը նույնպես միանշանակ կերպով չեն ազդում տնտեսության վրա, քանի որ ծախսերի բազմարկիչի էֆեկտը տարբեր կերպ է ի հայտ գալիս: Օրինակ, բնական է, որ երկրի պաշտպանության համար ծախսերի ավելացումը այլ կերպ կազդի տնտեսության վրա, իսկ պետական տրանսֆերտների ավելացումը՝ մեկ այլ կերպ: Կախված տնտեսական ցիկլի համապատասխան փուլից, որում գտնվում է երկրի տնտեսությունը տվյալ ժամանակահատվածում և պետության տնտեսական քաղաքականության առանձնահատկություններից, հարկաբյուջետային քաղաքականության գործիքները տարբեր կիրառություն են գտնում: Մասնավորապես, տնտեսական անկման շրջանում, որպես խթանող և ընդլայնողական հարկաբյուջետային քաղաքականության գործիքներ կարող են հանդես գալ.

- հարկերի նվազեցումը, ինչպես նաև որոշ հարկատեսակների վերացումը,
- տրանսֆերտների ավելացումը,
- պետական գնումների ծավալների ավելացումը:

Զսպողական հարկաբյուջետային քաղաքականության գործիքներից կարելի է առանձնացնել.

- պետական գնումների ծավալների կրճատումը,

¹ Սարգսյան Կ.Ս., Պետական հակաճգնաժամային արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրները, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016, էջ 157:

- հարկերի դրույքաչափերի ավելացումը, ինչպես նաև նոր հարկերի սահմանումը,
- պետական տրանսֆերտների կրճատումը:

Անդրադառնանք ՀՀ-ում մինչդճնաժամային և հետճնաժամային հարկաբյուջետային քաղաքականության առանձնահատկությունների վերլուծությանը: Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ում իրականացվող հարկաբյուջետային քաղաքականությունը մինչ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը՝ 2004 թվականից հետո եղել է զսպողական: Այս քաղաքականության շնորհիվ զգալի կերպով զսպվեց համախառն առաջարկը, ինչպես նաև կրճատվեց պետական բյուջեի պակասորդը, ինչը ճիշտ ուղղություն էր տնտեսական վերելքի տվյալ ժամանակահատվածում: Արդյունքում, հնարավորություն ընձեռվեց նաև կրճատել պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը: Այսպես, եթե 2000 թվականին արտաքին պետական պարտքը ՀՆԱ-ի շուրջ 45 տոկոսն էր կազմում, ապա հետագա տարիներին այդ ցուցանիշն ունեցել է կայուն նվազման միտում և 2008 թվականի վերջին հասել էր 13.2 տոկոսի: Սա մեծապես նպաստեց հետագայում նոր ֆինանսական ռեսուրսներ ներգրավելու հնարավորությանը՝ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի բացասական հետևանքները հաղթահարելու նպատակով: Նշենք, որ հարկաբյուջետային զսպողական քաղաքականությունն ուղեկցվել է նաև մեղմ զսպողական դրամավարկային քաղաքականությամբ: Սակայն, տեղին է նշել, որ չնայած զսպողական տնտեսական քաղաքականության կիրառմանը, ՀՀ տնտեսության մեջ, այնուամենայնիվ, մինչև 2008 թվականը դիտվել է որոշակի գերտաքացում: Փաստացի պետական հարկաբյուջետային քաղաքականությունն այդ ընթացքում թեև եղել է զսպողական, սակայն, ոչ բավարար չափով: Սա արդյունք էր, հիմնականում, հարկահավաքման մակարդակի ոչ բարձր լինելու, տնտեսության որոշ հատվածներում մրցակցության բացակայության, ձևավորված կոշտ գների, ինչպես նաև տնտեսության կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացման ոլորտում որոշակի բացթողումների: Նշված հանգամանքները էապես նվազեցնում են ճգնաժամային իրավիճակներին դիմակայելու տնտեսության ճկունությունը և ֆիսկալ քաղաքականության բազմարկիչ բնույթի ազդեցությունը: Արդյունքում, տնտեսական վերելքի փուլում տնտեսությունը ավելի շուտ է հայտնվում գերտաքացման մեջ, իսկ ճգնաժամերի ժամանակ՝ ավելի խորն է լինում տնտեսական անկման մակարդակը:

ՀՀ տնտեսության վրա ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի ազդեցությունները սկսեցին պարզորոշ դրսևորվել 2008 թվականի հոկտեմբեր ամսից և տնտեսական աճը 2008 թվականի վերջին՝ նախորդ տարիների երկնիշ ցուցանիշներից նվազեց՝ կազմելով ընդամենը 6.8 տոկոս: Իսկ արդեն 2009 թվականից՝ հայաստանյան տնտեսության մեջ սկսեցին ավելի վաղ դրսևորվել ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի բացասական հետևանքները: Ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ 2009 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսներին՝ 2008 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ գրանցվեց 9.7 տոկոս տնտեսական անկում¹:

Հաշվի առնելով ճգնաժամի ազդեցությունները՝ հարկաբյուջետային քաղաքականությունը 2008 թվականի 4-րդ եռամսյակից հետո սկսեց ունենալ որոշակի դժվարություններ: Մասնավորապես, այն դրսևորվեց հարկահավաքման հետ կապված խնդիրներով, քանի որ տնտեսական ակտիվության անկման պատճառով՝ պետբյուջեի հարկային մուտքերի տեմպը դանդաղեց:

2009 թվականի սկզբին արդեն հարկային եկամուտների հավաքագրման համար լուրջ դժվարություններ առաջացան: Կարևորելով տնտեսական աճի խթանման քաղաքականությունը, կառավարությունը պետական բյուջեի ծախսերի մի զգալի մաս սկսեց իրականացնել պետական բյուջեի պակասորդի մեծացման հաշվին: Արդյունքում, եթե տարեսկզբին պետական բյուջեի պակասորդի մակարդակը նախատեսված էր ՀՆԱ-ի 1 տոկոսի չափով, ապա հետագայում այն բարձրացվեց մինչև 6.5 տոկոս՝ դրանով իսկ ընդլայնելով համախառն պահանջարկը²:

ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ավելի ակտիվացավ 2009 թվականի սկզբից: Մասնավորապես, զգալիորեն մեծացան պետական արժեթղթերի թողարկման ծավալները: Սակայն, լայնամասշտաբ խթանող քաղաքականության համար անհրաժեշտ էին մեծածավալ ֆինանսական միջոցներ, և կարևորվում էր նաև միջազգային կառույցների և առանձին երկրների ֆինանսական օժանդակությունը, ինչը ՀՀ կառավարությունը ստացավ:

¹ www.armstat.am

² www.minfin.am

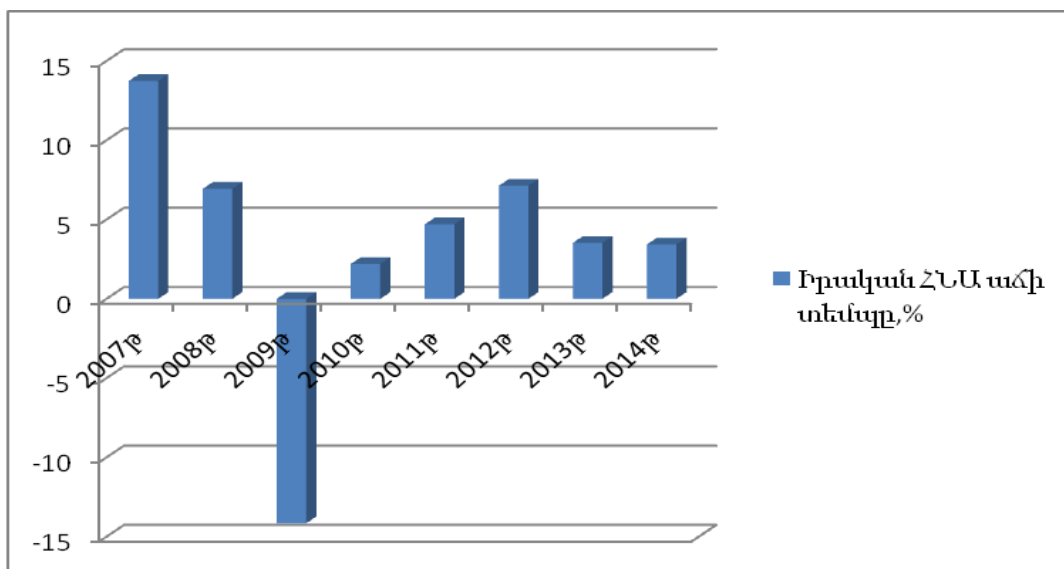
Համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հետևանքները մեղմելու համար՝ ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ընթացել է հետևյալ ուղղություններով.

- ենթակառուցվածքային նախագծերի իրականացում, ինչն անմիջապես նպաստելու էր ներքին պահանջարկին՝ հետևաբար և տնտեսական աճին ու նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը,
- հասցեական օժանդակություն՝ ժամանակավոր ֆինանսական դժվարություններ ունեցող ձեռնարկություններին,
- գործարար միջավայրի բարելավման և գործունեության համար անհրաժեշտ առկա խոչընդոտների վերացման միջոցով՝ օժանդակություն փոքր ու միջին բիզնեսին,
- սոցիալական ուղղվածություն ունեցող բյուջեի ծախսերի հետևողական իրականացում՝ թուլացնելու սոցիալական ճնշումները և հասարակության հոռետեսական սպասումները:

Վերը նշված միջոցառումները մեծապես նպաստեցին ճգնաժամի ազդեցությունների մեղմմանը՝ թույլ չտալով մեր տնտեսության մեջ խոշոր ցնցումներ: Սակայն, նկատենք, որ այդ քաղաքականությունը բավական խթանիչ բնույթ չկրեց՝ ապահովելու տնտեսական աճի տեմպերի վերականգնումը՝ հետճգնաժամային փուլում: Այսպես, ՀՀ-ում մակրոտնտեսական ցուցանիշները նույնիսկ 2014 թվականի դրությամբ չեն հասել մինչճգնաժամային մակարդակին: Ընդ որում, իրական ՀՆԱ-ի աճի գծով դրական ցուցանիշ արձանագրվեց միայն 2010թ.¹ 2.2%: 2011 թվականին իրական ՀՆԱ-ի աճը կազմեց 7,13%, ինչը բարձր էր 2008 թվականի արձանագրված մակարդակից, սակայն զգալիորեն զիջում էր 2007 թվականի մինչճգնաժամային 13.74% ցուցանիշը: Հարկ է նշել, որ իրական ՀՆԱ-ի աճի տեմպերը կրկին նվազել են 2013 և 2014 թվականներին՝ կազմելով համապատասխանաբար՝ 3.53% և 3.43%: Վերոգրյալն առավել պատկերավոր կերպով արտացոլված է ստորև բերված գծապատկերում:

Գծապատկեր 1

Իրական ՀՆԱ աճի շարժընթացը ՀՀ-ում 2007-2014թթ.¹

ՀՀ-ում արդյունաբերական իրական աճի տեմպը 2010թ. թեև դրական ցուցանիշ արձանագրեց՝ 5,52%, սակայն 2011թ. կրկին նվազեց 0,01%-ով: Այնուհետ, 2012թ. այն կրկին աճեց՝ 5,16%-ով, 2013թ. կրկին կրճատվեց 0.87%-ով և 2014թ. աճ գրանցվեց՝ 0.52%: Ինչպես տեսնում ենք, արդյունաբերության իրական ծավալները դեռևս հեռու են մինչճգնաժամային մակարդակից և դրա հետ մեկտեղ նաև հետճգնաժամային ժամանակահատվածում կայուն դինամիկա չեն ցուցաբերում:

Անդրադառնալով հիմնական միջոցներում համախառն ներդրումների ցուցանիշին, արձանագրենք, որ այն ընդհուպ մինչև 2014 թվականը դեռևս բացասական դինամիկա է ունեցել: Ընդ որում, 2009թ. -25,35% ցուցանիշից հետո ամենացածր ցուցանիշն արձանագրվել է 2011թ. -11,7%:

¹ Source: IMF, World Economic Outlook Database: October 2015 Edition.

2013թ. այս ցուցանիշը կազմել է՝ -7,90%, 2014թ.՝ -1,90%: Ավելի պատկերավոր կարծիք կազմելու համար նշենք, որ նշված ցուցանիշի գծով նախաձգնաժամային ցուցանիշը եղել է 18,16%՝ 2007թ.¹:

Տնային տնտեսությունների վերջնական սպառման գծով թեև դրական շարժ է արձանագրվել 2010թ.՝ 3,79%, սակայն, այն ևս չի հասել նախաձգնաժամային մակարդակին և դրա հետ մեկտեղ նաև կայուն աճի միտումներ չի ցուցաբերում: Այսպես, 2012թ. այն կազմել է 9,09%, սակայն 2013թ. կտրուկ նվազել է՝ կազմելով 1,99%, իսկ 2014թ. ավելի է նվազել՝ հասնելով 0,49%²:

Հանրապետությունում ցավոտ հիմնախնդիր է մնում գործազրկությունը, որի մակարդակը ձգնաժամից հետո չի նվազել: Հետձգնաժամային ժամանակահատվածում գործազրկության ամենաբարձր ցուցանիշն արձանագրվել է 2010թ.՝ 19%: 2011-2014թթ. ժամանակահատվածում՝ ըստ տարիների այն կազմել է համապատասխանաբար 18,39%, 17,30%, 16,20%, 17,1%:

Վերը նշված հիմնախնդիրների արդյունավետ լուծման համար, կարծում ենք, ներկա փուլում ՀՀ կառավարության կողմից տարվող հարկաբյուջետային քաղաքականության մեջ պետք է ներառվեն այնպիսի միջոցառումներ, որոնց իրականացման արդյունքում մեր հանրապետությունում երկարաժամկետ և տնտեսական աճի համար բարենպաստ պայմաններ կձևավորվեն: Այդ ուղղությունները հետևյալն են.

1. Տնտեսության իրական հատվածում գործող ընկերություններին՝ ֆինանսական ռեսուրսներ ներգրավելու գործում աջակցելու նպատակով պետական երաշխիքային հիմնադրամների ստեղծում,
2. Հարկային վարչարարության առավել պարզեցում և թափանցիկության ապահովում:
3. Գործարար միջավայրի վրա հարկային բեռի նվազեցում, այդ թվում՝ նախկինում ձևավորված հարկային ժամկետանց պարտավորությունների լրիվ ներում՝ պայմանով, որ ընկերությունները կշարունակեն իրենց գործունեությունը և նոր լրացուցիչ աշխատատեղեր կստեղծեն:
4. Նոր հավելյալ աշխատատեղեր ստեղծող ընկերություններին հարկային արտոնությունների տրամադրում:
5. Արտահանման ուղղվածություն ունեցող ձեռնարկություններին ֆինանսական աջակցության և հարկային արտոնությունների տրամադրում:
6. Նոր ստեղծվող ընկերություններին հարկային արտոնյալ ժամկետի տրամադրում, իսկ փոքր կամ ընտանեկան բիզնես ստեղծելու դեպքում՝ նաև առաջին երկու տարում ընդհանրապես հարկերից ազատում:
7. Գործազուրկ անձանց վերամասնագիտացման նպատակով լայնամասշտաբ կրթական ծրագրերի մեկնարկի կազմակերպում և օժանդակում,
8. Էներգախնայող և ռեսուրսախնայող տեխնոլոգիաների զարգացում և նորարարությունների խթանում:
9. Անշարժ գույքի շուկայի ակտիվացման նպատակով հիփոթեքային վարկերի տոկոսադրույքների համաֆինանսավորում: Նմանատիպ միջոցառումներ արդեն իսկ մեկնարկել են, մասնավորապես, երիտասարդ ընտանիքների և գիտնականների համար, սակայն, այդ վարկերի տոկոսադրույքները դեռևս բավական բարձր են, իսկ օգտվելու պայմանները սահմանափակված են, ուստի և լայն հասանելի չեն բոլոր ցանկացողների համար: Նպատակահարմար կլինի, որ այդպիսի ծրագրեր իրականացվեն բնակչության այլ խավերի համար և վերանայվեն այդպիսի աջակցությամբ վարկերի թե տոկոսադրույքները, և թե պայմանները:
10. Ազատ տնտեսական գոտիների ստեղծում՝ հիմնականում, ՀՀ հեռավոր շրջաններում, տարածքային անհամաչափ զարգացման հիմնախնդիրները լուծելու, այդ տարածքների արտադրական և սոցիալական ենթակառուցվածքները զարգացնելու, ինչպես նաև աշխատուժի արտագաղթը կանխելու նպատակով:

Կարծում ենք, որ վերը նշված միջոցառումների իրականացումն էլ ավելի արդյունավետ ու հասցեական կդարձնի ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող հարկաբյուջետային քաղաքականությունը և առաջիկա ժամանակահատվածում կապահովի կայուն տնտեսական աճ:

¹ Նույն տեղում:

² [Source: IMF, World Economic Outlook Database: October 2015 Edition.](#)

ՀՀ ԳԱՐԿԱԲՅՈՒԶԵՏԱՅԻՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԿԱՐԵՆ ՍԱՄՎԵԼԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տ.գ.թ., դոցենտ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

Համառոտագիր

Հոդվածը նվիրված է ՀՀ-ում հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնախնդիրներին: Ներկա փուլում ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության մեջ պետք է ներառվեն այնպիսի միջոցառումներ, որոնց իրականացման արդյունքում մեր հանրապետությունում երկարաժամկետ տնտեսական աճի համար բարենպաստ պայմաններ կձևավորվեն: Այդպիսի միջոցառումներից կարող ենք առանձնացրել՝ ձեռնարկություններին ֆինանսական օժանդակությունը, գործարար միջավայրի վրա հարկային բեռի նվազեցումը և հարկային արտոնությունների տրամադրումը, էներգախնայող և ռեսուրսախնայող տեխնոլոգիաների զարգացումը, նորարարությունների խթանումը:

Բանալի բաներ. պետություն, հարկաբյուջետային քաղաքականություն, երկարաժամկետ տնտեսական աճ, իրական ՀՆԱ աճի տեմպ:

ОСОБЕННОСТИ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКА РА И ЕЕ ПРОБЛЕМЫ

КАРЕН САМВЕЛОВИЧ САРГСЯН, к.э.н., доцент

старший научный сотрудник Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

Аннотация

Статья посвящена проблемам фискальной политики в РА. На данном этапе в фискальную политику правительства РА должны быть включены такие мероприятия, в результате реализации которых будут сформированы благоприятные условия для долгосрочного экономического роста в нашей республике. К таким мерам причислены: оказание предприятиям финансовой поддержки, снижение налоговой нагрузки на бизнес-среду и предоставление налоговых льгот, развитие энергосберегающих и ресурсосберегающих технологий, стимулирование инноваций.

Ключевые слова: государство, фискальная политика, долгосрочный экономический рост, темпы роста реального ВВП.

CHARACTERISTICS OF THE FISCAL POLICY IN THE REPUBLIC OF ARMENIA AND CURRENT ISSUES

KAREN SAMVEL SARGSYAN, Ph.D., Associate Professor

Senior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics, National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract

The article discusses the issues of fiscal policy in the Republic of Armenia. At the current stage of development the fiscal policy carried out by the Government of the Republic of Armenia needs to incorporate such measures if implemented, would ensure favorable environment for the long-run economic growth in the Republic. Among these measures the followings could be specifically mentioned: financial assistance to enterprises; reduction of the tax burden on the business climate and providing tax incentives; development energy- and resource-saving technology; and promoting innovation.

Keywords: State fiscal policy, long-run economic growth, real GDP growth rates.